

Γιατί δεν υπάρχουν γενοκτονικές σπουδές (genocidal studies) στην Ελλάδα;

Η Ελλάδα είναι μια από τις λίγες παγκοσμίως χώρες στην οποία κατοικούν απόγονοι θυμάτων από όλες σχεδόν τις περιπτώσεις γενοκτονιών.

Η μελέτη του φαινομένου της γενοκτονίας είναι ένα σύνθετο επιστημονικό αντικείμενο όπου συναντώνται διάφοροι κλάδοι του δικαίου (δημόσιο διεθνές δίκαιο και ποινικό δίκαιο) με την ιστορική επιστήμη, την κοινωνιολογία, την πολιτική επιστήμη, τις διεθνείς σχέσεις και σαν σκοπό έχει την διεπιστημονική ανάλυση του φαινομένου αυτού. Έχει όμως η Ελλάδα λόγους να ενδιαφερθεί για αυτό το επιστημονικό αντικείμενο;

Πέραν των περιπτώσεων των απογόνων των Εβραίων θυμάτων του Ολοκαυτώματος και των απογόνων της θυμάτων Αρμενικής Γενοκτονίας στην Ελλάδα, υπάρχουν προφανώς και οι επιζήσαντες της Ελληνικής Γενοκτονίας, κυρίως Μικρασιάτες και Πόντιοι. Επιπλέον η χώρα μας είναι από τις λίγες χώρες της Ευρώπης που υπέστη θηριώδεις γενοκτονικές καταστροφές του άμαχου πληθυσμού της (π.χ. ο λιμός της Αθήνας, η σφαγή στο Δίστομο κ.α.), των υποδομών και του υλικού της πλούτου στο Β' Παγκόσμιο Πόλεμο από τις φασιστικές και ναζιστικές δυνάμεις κατοχής. Αλλά ακόμη και η εθνοκάθαρση της Βορείας Κύπρου θα μπορούσε να μελετηθεί επιστημονικά υπό το πρίσμα των Γενοκτονικών Σπουδών. Λογικά θα έπρεπε να υπάρχει πολύ ισχυρό ιστορικό κίνητρο για επιστημονική μελέτη αυτού του φαινομένου αυτού στον Ελληνικό χώρο, όπου οι μνήμες των θυμάτων των γενοκτονιών είναι ζωντανές και μεταφέρονται από γενιά σε γενιά, τόσο στις εβραϊκές γειτονιές της Θεσσαλονίκης ή τις αρμένικες κοινότητες σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας όσο και στους πολυάριθμους πολιτιστικούς συλλόγους Μικρασιατών και Ποντίων ή ακόμη και από δίκτυο των μαρτυρικών πόλεων και χωριών κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Όμως, παρά την διαπίστωση ότι όλα αυτά τα ζωντανά κότερα της κοινωνίας μας διατηρούν μια πολύ ζωντανή μνήμη από το τραύμα της γενοκτονίας, η ακαδημαϊκή ενασχόληση με αυτό το φαινόμενο είναι ιδιαίτερα περιορισμένη. Υπάρχει ένα μεγάλο κενό στην εθνική μας μνήμη και συλλογική αυτογνωσία, που αφορά τη θεσμική μας λειτουργία ως πολιτικής κοινωνίας. Δυστυχώς έχουμε αμελήσει μια υποχρέωσή μνήμης προς την παγκόσμια κοινότητα και ιδιαίτερα στους λαούς της περιοχής της Ανατολικής Μεσογείου, που από τόπος γέννησης πολιτισμών, απειλείται

από εξτρεμιστικές αναθεωρητικές δυνάμεις να μεταβληθεί σε μαζικό νεκροταφείο της πολιτισμικής διαφορετικότητας.

Κατ' αρχήν να σημειωθεί ότι δεν υπάρχει, απ' όσο γνωρίζω, κάποιο πρόγραμμα σπουδών ή κάποιο εξειδικευμένο μεταπτυχιακό πάνω σε αυτό το ζήτημα πλην ορισμένες πτυχιακές εργασίες που μπορεί να αναζητηθούν στο διαδίκτυο. Ίσως μόνο στο μάθημα του Διεθνούς Ποινικού Δικαίου, που είναι μάθημα επιλογής στις νομικές σχολές, να γίνεται σχετική αναφορά στο φαινόμενο της Γενοκτονίας. Πάντα κρατάω μια μικρή επιφύλαξη να υπάρχει κάπου μια φιλότιμη προσπάθεια, η οποία δεν έχει αναδειχθεί όπως πρέπει. Σε κάθε περίπτωση όμως είναι δεδομένο ότι οι Γενοκτονικές Σπουδές, θα έπρεπε να τυχουν συστηματικής καλλιέργειας και ενίσχυσης αφ' ης στιγμής μπορούν να αποτελέσουν και ένα σημαντικό εργαλείο στην εξωτερική πολιτική για δυο λόγους: αφενός η τυχόν παραβίαση των όρων της *"Σύμβασης για την Πρόληψη και τη Καταστολή του Εγκλήματος της Γενοκτονίας"* μπορεί να προκαλέσει αβίαστα την καταδίκη την διεθνούς κοινότητας και την λήψη σοβαρών συνεπειών για τους παραβάτες της, αφετέρου μπορεί να αποτελέσει το ηθικό-νομικό υπόβαθρο ευρύτερων διπλωματικών συμπράξεων με γειτονικές φίλιες δυνάμεις.

Η καλλιέργεια των γενοκτονικών σπουδών αποτελεί ταυτόχρονα **εκπλήρωση** της ηθικής υποχρέωσης που έχουμε απέναντι στη μνήμη των θυμάτων των γενοκτονιών αλλά και **ευκαιρίαν εμπλουτιστεί το διπλωματικό οπλοστάσιο της Ελλάδας** κατά κάθε επίδοξο παραβάτη της παραπάνω διεθνούς σύμβασης για την πρόληψη και καταστολή του εγκλήματος της Γενοκτονίας. Παράλληλα οι γενοκτονικές σπουδές και **ένα αντίστοιχο Πανεπιστημιακό Τμήμα, θα έπρεπε να είναι διεθνοποιημένο**, όπως επιτάσσει η οικουμενική - ανθρωπιστική φύση του ζητήματος. Γιατί όμως δεν έχει αναπτυχθεί ο σχετικός επιστημονικός κλάδος στην Ελλάδα;

Χωρίς να ανήκω στο ακαδημαϊκό περιβάλλον μόνο υποθέσεις μπορώ να κάνω, βάσει ενδείξεων. Και οι μέχρι τώρα ενδείξεις μου έχουν εδραιώσει την εντύπωση ότι η φύση του συγκεκριμένου εγκλήματος έρχεται σε ευθεία σύγκρουση με κάποιες εδραιωμένες αντιλήψεις μερίδας του ακαδημαϊκού κόσμου. Η παραδοχή ότι κάποιος γίνεται θύμα λόγω της εθνική ή εθνοτικής ή φυλετικής ιδιαιτερότητάς του, όπως αναφέρει το κείμενο της σύμβασης, **προϋποθέτει την ύπαρξη έθνους ή φυλής ως πραγματικότητα**. Όμως μια τέτοια διάγνωση έρχεται σε πλήρη αντίθεση με μια ισχυρή ακαδημαϊκή τάση που έχει αφιερώσει την επιστημονική της δράση στην αποδόμηση της έννοιας του έθνους (ή της φυλής) και στην εδραίωση της αίσθησης ότι το έθνος είναι μια πλάνη, μια χίμαιρα, που τεχνητά καλλιεργήθηκε στα πλαίσια πολιτικών σκοπιμοτήτων σε έναν χειραγωγούμενο ετερογενή πληθυσμό που η φυσική του κατάσταση ήταν να είναι μια αεθνική tabularasa.

Βρισκόμαστε επομένως μπροστά στο εξής παράδοξο: Η "αντιεθνικιστική" αποδόμηση της έννοιας του έθνους, η αναγνώριση δηλαδή ότι το έθνος είναι "ένα κατασκεύασμα" που δεν χρήζει αυτοτελούς προστασίας καταντά να λειτουργεί ως τροχοπέδη στην ακαδημαϊκή ενασχόληση με το φαινόμενο της γενοκτονίας (προϋποθέτει εννοιολογικά την

ύπαρξη έθνους), γιατί αν αναιρέσουμε την έννοια του έθνους ως κριτήριο της δίωξης και της θυματοποίησης, τότε δεν υπάρχει συλλογική δίωξη άρα δεν υπάρχει και γενοκτονία. Έτσι η “αντιεθνικιστική” αποδομηση της έννοιας του έθνους, δίνει ισχυρά επιχειρήματα στη νομική επιχειρηματολογία του εκάστοτε θύτη γενοκτονίας: Αφού δεν υπάρχουν έθνη, μια και είναι χιμαιρικές και μόνο πλάνες, που δημιουργήθηκαν από πολιτικές σκοπιμότητες, δεν μπορεί να διαπραχθεί γενοκτονία.

Μια τέτοια όμως ανάγνωση, η οποία στερεί από την “ακαδημαϊκή” έννοια του “έθνους” την σημαντικότερη ιδιότητά του, **την διαχρονική ύπαρξή του ως ενιαία συλλογική οντότητα**, παύει να του αναγνωρίζει και κάτι ακόμα πιο σημαντικό: **Το δικαίωμα αλλά και την προσδοκία εξακολούθησης επιβίωσης**. Όταν δηλαδή λέμε ότι το “έθνος” είναι μια απλή τεχνητή πολιτισμική κατασκευή, μια “πολιτισμική σύμβαση”, και αγνοούμε την κοινωνική και πολιτισμική ταύτιση που υπάρχει μέσα στην κοινωνία και τους απλούς ανθρώπους που την απαρτίζουν, εμμέσως πλην σαφώς δεχόμαστε ότι δεν έγινε και τίποτα αν αύριο πάψει να υπάρχει αυτή “η χίμαιρα”. Και μια τέτοια άποψη μπορεί να μην αποτελεί αποδοχή του γενοκτονικού δόλου, σίγουρα όμως έχει μια συγγένεια με αυτόν.

Θεωρώ ότι πρέπει με αφορμή την μελέτη του γενοκτονικού φαινομένου να ανοίξει ο διάλογος για ένα συλλογικό πολιτισμικό δικαίωμα που δεν έχει γίνει αντιληπτό λόγω των ανωτέρω αγκυλώσεων: **“Το δικαίωμα στη διαχρονική ύπαρξη ενός έθνους”**. Αν ένα έθνος είναι γραπτό του να τελειώσει τον ιστορικό του κύκλο, αυτό πρέπει να γίνει από καθαρά φυσικά αίτια όπως συνέβη άπειρες φορές στο παρελθόν και όχι λόγω γενοκτονικών πολιτικών ή ιδεολογικών αγκυλώσεων που αντιμετωπίζουν τον θάνατο της συλλογικής οντότητας που ακούει στο όνομα έθνος ως μια λύτρωση από κάποια πλάνη που μόνο ορισμένοι πεφωτισμένοι μπορούν να αντιληφθούν.

Κλείνοντας θα ήθελα να κάνω μια **έκκληση στον νομικό μας κόσμο** και ειδικότερα στο Δικηγορικό Σύλλογο της Αθήνας, να γίνει ένα **Διεθνές Επιστημονικό Συνέδριο για αυτά τα σύνθετα ζητήματα του Γενοκτονικού Φαινομένου**, καλώντας Εβραίους, Αρμένιους αλλά και άλλων εθνικοτήτων ειδικούς επιστήμονες να συζητήσουν σχετικά με τις ομοιότητες και τις διαφορές που είχαν οι γενοκτονίες των Εβραίων, των Αρμενίων, των Ελλήνων της Μικράς Ασίας και του Πόντου καθώς και άλλων λαών όπως των σχεδόν εξαφανισμένων Ασουροχαλδαίων ή των πρόσφατα διωκόμενων Γιαζίντι ή ακόμη και των Κούρδων. Το γεγονός ότι η Ολομέλεια των Δικηγορικών Συλλόγων πραγματοποίησε ήδη με μεγάλη επιτυχία ένα αντίστοιχο επιστημονικό συνέδριο στο Καστελλόριζο για το νομικό καθεστώς που διέπει τις θαλάσσιες ζώνες αποτελεί δείγμα ότι μια τέτοια επιστημονική πρωτοβουλία είναι εντός των δυνατοτήτων της, αρκεί να το αποφασίσει.

Ἡ απουσία συστηματικής ακαδημαϊκής ενασχόλησης στην Ελλάδα με τα ζητήματα της Ελληνικής Γενοκτονίας δεν σημαίνει ότι η διεθνής κοινότητα δεν έχει ασχοληθεί με αυτά.

Ενδεικτικά αναφέρεται η εξής βιβλιογραφία για την συλλογή της οποίας ευχαριστώ τον εξειδικευμένο στα ζητήματα αυτά Δρ. Βασίλειο Μείχανετσιδη:Constantine G. Hatzidimitriou,

American Accounts Documenting the Destruction of Smyrna by the Kemalist Turkish Forces, September 1922, New Rochelle, NY: Aristide D. Caratzas, 2005.

- Wilhelm Baum, *The Christian Minorities in Turkey*, Klagenfurt-Wien: Kitab Verlag, 2006. - Vartkes Yeghiayan, *British Reports on Ethnic Cleansing in Anatolia, 1919-1922: The Armenian-Greek Section*, Glendale, CA: Center for Armenian Remembrance (CAR), 2007.

- Giles Milton, *Paradise Lost: Smyrna 1922. The Destruction of Islam's City of Tolerance.*, London: Sceptre, 2008.

- Christos Papoutsy, *Ships of Mercy: The True Story of the Rescue of the Greeks: Smyrna, September 1922*, Portsmouth, NH: Peter E. Randall, 2008.

- Dominik J. Schaller & Jürgen Zimmerer, (Eds), *Late Ottoman Genocides: The dissolution of the Ottoman Empire and Young Turkish population and extermination policies*, London and New York: Routledge, 2009.

- Sofia Kontogeorge-Kostos, *Before the Silence: Archival News Reports of the Christian Holocaust that Begg to be Remembered*, Piscataway, NJ: Gorgias Press, 2010.

- Hannibal Travis, *Genocide in the Middle East: The Ottoman Empire, Iraq, and Sudan*, Durham, NC: Carolina Academic Press, 2010.

- Tessa Hofmann, Matthias Bjørnlund, and Vasileios Meichanetsidis, (Eds.), *The Genocide of the Ottoman Greeks: Studies on the State Sponsored Campaign of Extermination of the Christians of Asia Minor (1912-1922) and its Aftermath: History, Law and Memory*, New York: Aristide Caratzas, 2011.

- George N. Shirinian, (Ed.), *The Asia Minor Catastrophe and the Ottoman Greek Genocide: Essays on Asia Minor, Pontos, and Eastern Thrace, 1913-1923*, Bloomingdale, Ill.: The Asia Minor and Pontos Hellenic Research Center, 2012.

- Robert Shenk, *America's Black Sea Fleet: The U.S. Navy Amidst War and Revolution, 1919-1923*, Annapolis, MA: Naval Institute Press, 2012.

- Michelle Tusan, *Smyrna's Ashes: Humanitarianism, Genocide and the Birth of the Middle East*, Berkley: University of California Press, 2012.

- Alexander Laban Hinton, Thomas La Pointe, and Douglas Irvin-Erickson, *Hidden Genocides: Power, Knowledge, Memory*, New Brunswick: Rutgers University Press, 2013.

- Arthur D. Murray, *Black Sea: A Naval Officer's Near East Experience*, edited by Renee Heideman, Kindle Digital, 2014.

- Roger W. Smith, (Ed.), "The Ottoman Genocides of Armenians, Assyrians, and Greeks," in *Genocide Studies International*, vol. 9, No 1 (Spring 2015).

-Lou Ureneck, *The Great Fire: One American's mission to rescue victims of the Twentieth century's first Genocide*, New York, NY: Ecco/Harper Collins Publishers, 2015.

-Kostas Faltaitis, *The Genocide of the Greeks in Turkey: Survivor Testimonies from the Nicomedia (Izmit) Massacres of 1920-1921*, translated and edited by Ellene S. Phufas-Jousma and Aris Tsilfidis with a prologue by Tessa Hofmann, Cosmos Publishing, 2016.

-Adam Jones, *Genocide: A Comprehensive Introduction* (3rd ed.), London and New York: Routledge 2016. - George N. Shirinian, (Ed.), *Genocide in the Ottoman Empire...*

-Benny Morris and Dror Ze'evi, *The Thirty-Year Genocide: Turkey's Destruction of Its Christian Minorities, 1894-1924*, Harvard: Harvard University Press, 2019.

-George N. Shirinian, (Ed.), *The Greek Genocide 1913-1923: New Perspectives*, Bloomington, Ill.: The Asia Minor and Pontos Hellenic Research Center, 2019

. -Robert Schenk and Sam Koktzoglou, (Eds), *The Greek Genocide in American Naval War Diaries: Naval Commanders Report and Protest Death Marches and Massacres in Turkey's Pontus Region, 1921-1922 with a forward by Admiral James Stavridis, USN, Retired*, New Orleans, LA: The University of New Orleans Press, 2020.

Χρήστος Κλειώσης

Πηγή: Huffingtonpost

Σημείωση: Το Ημέτερο Ινστιτούτο συγχαίρει τον συγγραφέα του άρθρου και συμφωνεί απολύτως για την κατεύθυνση ίδρυσης σχετικής πανεπιστημιακής έδρας όχι μόνον για έρευνα του φαινομένου, αλλά κυρίως για την καταγραφή του ιστορικά και για την μελλοντική αποτροπή του